

CHARAKTERYSTYKA ZAWODU DIAGNOSTY LABORATORYJNEGO I JEGO ROLA W SYSTEMIE OPIEKI ZDROWOTNEJ W POLSCE

CHARACTERISTICS OF THE PROFESSION OF LABORATORY DIAGNOSTICIAN AND HIS ROLE IN THE HEALTHCARE SYSTEM IN POLAND

Katarzyna Siemionow¹, Paweł Drągowski¹, Joanna Teul¹, Róża Sawczuk¹, Ilona Zaręba², Wojciech Miłytk¹

¹ Samodzielna Pracownia Analizy Leków, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku

² Zakład Chemii Leków, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule scharakteryzowano sylwetkę diagnosty laboratoryjnego oraz opisano jego rolę w obecnym systemie opieki zdrowotnej. W Polsce zawód diagnosty laboratoryjnego zaliczany jest do grupy zawodów zaufania publicznego i obciążony olbrzymią odpowiedzialnością za życie i zdrowie pacjenta. Diagnosta po przeprowadzeniu testów laboratoryjnych wydaje autoryzowany wynik, który stanowi podstawę większości decyzji lekarskich. Dlatego istotnym aspektem jest odpowiednie przygotowanie merytoryczne diagnosty laboratoryjnego.

Słowa kluczowe: diagnosta laboratoryjny, badania laboratoryjne, diagnostyka laboratoryjna.

ABSTRACT

In present article, a profession of laboratory diagnostician and its role in the current health care system were described. In Poland, a laboratory diagnostician profession belongs to the professions of public trust. It is saddled with an enormous responsibility in relation to the life and health of the patient. As a result of laboratory tests an authorized result is obtained. It forms the basis of most medical decisions. Therefore, the most important aspect is relevant technical preparation of laboratory diagnostician.

Keywords: laboratory diagnostician, laboratory tests, medical laboratory.

Zawód diagnosty laboratoryjnego

W wyniku znacznego rozwoju medycyny doszło do rozwoju wielu zawodów medycznych. Jednym z nich jest zawód diagnosty laboratoryjnego. Osoba pracująca na tym stanowisku jest współodpowiedzialna za ustalanie diagnozy oraz terapii pacjentów, a także za dalsze monitorowanie stosowanego leczenia [1, 2]. Jakikolwiek błąd w pracy diagnosty może więc skutkować pośrednim zagrożeniem zdrowia bądź życia pacjenta, dlatego też zawód diagnosty laboratoryjnego (analityka medycznego) jest zawodem regulowanym, uznawanym jednocześnie za zawód zaufania publicznego [3]. Przez zawód regulowany rozumiemy tutaj jakikolwiek zawód, który może być wykonywany jedynie przez osoby z odpowiednim zezwoleniem (prawem) do wykonywania zawodu. Zdobyć prawa do wykonywania zawodu jest ściśle określone przez akty prawne i wymaga najczęściej: zakończenia odpowiedniego cyklu kształcenia, zdania egzaminu, uzyskania wpisu na listę osób wykonujących dany zawód oraz ukończenia praktyki zawodowej. Natomiast pojęcie „zawód zaufania publicznego” jest pojęciem użytym po raz pierwszy w artykule 17 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, gdzie nie podano jednak jego definicji.

Cennymi wskazówkami są więc tutaj komentarze Trybunału Konstytucyjnego z 7 maja oraz 2 lipca 2002 roku. W ich rozumieniu jest to zawód, którego wykonywanie wiąże się z obsługą osobistych potrzeb ludzkich. W trakcie jego wykonywania osoby pracujące w danym zawodzie otrzymują i przechowują informacje dotyczące życia osobistego pacjentów, przy czym jego wykonywaniu towarzyszy aprobata społeczna. Wykonywanie zawodu zaufania publicznego jest powiązane z przestrzeganiem określonych zasad etyki zawodowej i uzyskiwaniem odpowiednio wysokich kwalifikacji zawodowych [4]. W myśl artykułu 7 *Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej* zawód diagnosty laboratoryjnego może być wykonywany przez osoby, które uzyskały tytuł magistra po ukończeniu studiów analityki medycznej lub też odbyły kształcenie podyplomowe po zdobyciu tytułu magistra po studiach na kierunkach: farmacja, biologia, chemia, biotechnologia. Dopuszczalne jest także nadanie tytułu diagnosty laboratoryjnego osobom z tytułem zawodowym lekarza bądź lekarza weterynarii, w przypadku odbycia przez takie osoby dodatkowego kształcenia podyplomowego. Dodatkowo zawód diagnosty może być pełniony przez osoby mające

tytuł zawodowy lekarza i specjalizację I bądź II stopnia lub tytuł specjalisty ze ściśle określonych dziedzin, takich jak analityka kliniczna czy diagnostyka laboratoryjna. Ustawa dopuszcza ponadto nadanie prawa wykonywania zawodu diagnosty laboratoryjnego osobom posiadającym dyplom nadany poza granicami Polski. W celu uzyskania prawa wykonywania zawodu diagnosty laboratoryjnego konieczne jest również uzyskanie wpisu na krajową listę diagnostów oraz posiadanie pełnej czynności prawnej; konieczny jest również odpowiedni stan zdrowia [5]. Diagnosty laboratoryjni zobowiązani są do ustawicznego kształcenia w celu ciągłego podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych. Mogą również po odbyciu odpowiedniego stażu pracy rozpocząć jednostopniową specjalizację w jednej z wybranych przez siebie dziedzin. Obecnie diagnosty mogą starać się o uzyskanie stopnia specjalisty m.in. w zakresie laboratoryjnej: diagnostyki medycznej, genetyki medycznej, immunologii medycznej, mikrobiologii medycznej, transfuzjologii medycznej, toksykologii medycznej; oraz: zdrowia publicznego, zdrowia środowiskowego, hematologii medycznej oraz cytomorfologii medycznej. Okres trwania specjalizacji wynosi około 2 lat i wiąże się z odbywaniem kursów doskonalących umiejętności diagnostów. Kończony jest nadaniem tytułu specjalisty w danej dziedzinie po wcześniejszym pozytywnym zaliczeniu egzaminu specjalizującego. Diagnostą laboratoryjnym jest więc osoba mająca wiedzę zarówno z zakresu medycyny laboratoryjnej, jak i z obszaru nauk medycznych, biochemicznych, biologicznych oraz społecznych.

Diagnosta laboratoryjny wykonuje, w sposób manualny lub też przy użyciu technik zautomatyzowanych, badania diagnostyczne z zakresu: hematologii, analityki ogólnej, chemii i biochemii klinicznej, serologii, transfuzjologii, toksykologii, immunologii, immunopatologii, biologii molekularnej, mikrobiologii, cytologii klinicznej, parazytologii oraz genetyki medycznej. Powinien również umieć zinterpretować otrzymany wynik, a także zastosować dalszy algorytm diagnostyczny, odpowiedni dla danego stanu pacjenta. Jest zobowiązany do autoryzacji wydawanych wyników diagnostycznych, a także do prowadzenia kontroli laboratorium, mającej na celu utrzymanie wysokiej jakości wykonywanych badań.

Osoba otrzymująca tytuł zawodowy diagnosty laboratoryjnego przygotowana jest nie tylko do pracy w diagnostycznych laboratoriach przyszpitalnych, ale także do pracy w ośrodkach naukowo-badawczych, kontrolno-pomiarowych, laboratoriach z dziedziny kontroli żywności, ochrony środowiska oraz instytucjach państwowych, urzędach, samorządach pracujących w zakresie ochrony zdrowia [6].

Diagnosty medyczni, jako przedstawiciele zawodów medycznych, zobowiązani są do przestrzegania kodeksu etyki, określającego sposób postępowania z pacjentem, środowiskiem współpracowników oraz otrzymywanymi w trakcie pracy informacjami. *Kodeks etyki diagnosty laboratoryjnego* opiera się na ogólnych zasadach etyki, a ostatnie jego uaktualnienie przeprowadzono w 2014 roku. W myśl zawartych w nim treści diagnosta laboratoryjny powinien wykonywać swoją pracę z odpowiedzialnością i starannością. Diagnosta jest zobowiązany odnosić się do pacjenta z szacunkiem i w sposób kulturalny. Na prośbę pacjenta powinien również dokładnie i w przystępny sposób wyjaśnić istotę przeprowadzanego badania oraz określić, jakich informacji może ono dostarczyć. Nie może on jednak udzielić pacjentowi informacji o przypuszczalnej diagnozie, byłoby to wykroczeniem poza kompetencje diagnosty [7]. Właściwym postępowaniem w danym przypadku jest zalecenie pacjentowi dalszej konsultacji lekarskiej. Wszystkie informacje uzyskane w trakcie wykonywanych obowiązków objęte są tajemnicą zawodową. Ponadto diagnosty laboratoryjni powinni zabezpieczyć zebraną dokumentację medyczną, tak aby nie była dostępna dla osób trzecich [8, 9].

Rola diagnosty laboratoryjnego w systemie opieki zdrowotnej

Badania laboratoryjne są istotnym elementem opieki zdrowotnej pacjentów, przy czym znaczenie badań jest odmienne w zależności od segmentu opieki zdrowotnej. W przypadku medycyny naprawczej mają one na celu dostarczenie informacji na temat zdrowia pacjenta, skuteczności prowadzonego leczenia, pozwalają również monitorować prowadzoną farmakoterapię. Szacuje się, że stanowią one podstawę około 60% decyzji lekarskich. Uwidoczniają zmiany towarzyszące rozwijającym się stanom patologicznym, jeszcze przed pojawieniem się charakterystycznych objawów chorobowych. Mają więc ogromne znaczenie jako cenne źródło informacji medycznych. W znaczący sposób wpływają na skuteczność i dobór leczenia pacjentów, przez co decydują także o efektywności i ekonomii służby zdrowia [10]. Dodatkowymi atutami badań laboratoryjnych są ich niski koszt w porównaniu do innych metod diagnostycznych, a także mały stopień zaangażowania personelu medycznego podczas ich wykonywania przy możliwości szybkiego uzyskiwania wyniku. Zaletą tego rodzaju badań jest również postać, w jakiej otrzymujemy wynik. Jest on najczęściej wyrażony cyfrą, co ułatwia jego przechowywanie i przetwarzanie. Umożliwia to m.in. tworzenie cyfrowych baz danych, określanie czynników ryzyka i częstości występowania po-

szczególnych schorzeń, co ma istotne znaczenie w drugim głównym elemencie opieki z zdrowotnej – medycynie zapobiegawczej. Obecnie wykonywanie określonego panelu badań laboratoryjnych jest również konieczne w przypadku okresowego badania zdolności pracowników do pracy [11]. Według opinii specjalistów korzystnym pod względem ekonomicznym działaniem byłoby jednocześnie poszerzenie zakresu badań laboratoryjnych przeprowadzanych w ramach akcji profilaktycznych i zwiększenie liczby badań laboratoryjnych w zakresie medycyny naprawczej. Przełożyłoby się to m.in. na zmniejszenie liczby chorych oraz skrócenie czasu terapii. To z kolei, zgodnie z wyliczeniami specjalistów, mogłoby przynieść oszczędności oscylujące na poziomie 4–5 mld zł [12].

Podsumowanie

Zawód diagnosty laboratoryjnego jest zawodem zaufania publicznego, który odgrywa olbrzymią rolę w systemie ochrony zdrowia. Diagnosta dostarcza informacji dotyczących ogólnego stanu zdrowia, których pacjent nie jest w stanie wytłumaczyć przy przedstawieniu wszystkich swoich dolegliwości. Wiedza diagnostów opiera się w dużej mierze na empiryce i jest niezbędna do oceny stanu zdrowia człowieka. Wiedza ta dotyczy również intymności i godności pacjenta w aspekcie jego stanu zdrowia, dlatego tak niezwykle ważne jest odpowiednie przygotowanie osób pracujących na tym stanowisku.

Oświadczenia

Oświadczenie dotyczące konfliktu interesów
Autorzy deklarują brak konfliktu interesów.

Źródła finansowania

J. Teul – stypendystka programu START – dziękuje Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (FNP) za wsparcie finansowe.

Piśmiennictwo

1. Holly R. Laboratory investigations in health care system. *Health Policy*. 2008;VII:7–8.
2. Naskalski J. The role of laboratory investigations in health policy. *Health Policy*. 2008;VII:13–15.

3. Owczarek H, Augustynowicz A. Zawód diagnosty laboratoryjnego zawodem zaufania publicznego. *Studia Ecologiae et Bioethicae*. 2010;8:304–315.
4. Krasnowolski A. Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie i aktualne problemy In: *Opracowania tematyczne OT-625*. Warszawa: Kancelaria Senatu Biuro Analiz i Dokumentacji; 2013.
5. Ustawa o diagnostyce laboratoryjnej; Dz.U. z 2001 r., poz.174.
6. Hołod J. Informacja lokalna o zawodzie diagnosta laboratoryjny – kod 227101. Analiza rejestrowanej sytuacji w zawodzie na rynku pracy. Toruń: Centrum Informacji i Planowania Karriery Zawodowej; 2014. s. 1–5.
7. Szałata K. Z prac Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Pierwszy w Europie „Kodeks Etyki Diagnosty Laboratoryjnego” *Studia Ecologiae et Bioethicae*. 2008;6:165–182.
8. Kodeks etyki diagnosty laboratoryjnego. Warszawa; 2014.
9. Pietruczuk M, Kopczyńska-Hanuszko L, Makandjou-Ola E, Kuna P. Laboratory care for patients. *Journal of Health Policy, Insurance and Management*. 2013;XII.
10. Augustynowicz A, Owczarek H, Waszkiewicz M. Laboratory diagnostics in the health care system. *Journal of Health Policy, Insurance and Management*. 2014;XII:7–13.
11. Augustynowicz A, Owczarek H. Rola badań diagnostyki laboratoryjnej w procesie leczenia *Studia Ecologiae et Bioethicae*. 2009;7:270–277.
12. Augustynowicz A, Owczarek H. Place of laboratory diagnostics in basic acts regulating organization and funding of health care in Poland. *Journal of Laboratory Diagnostics*. 2012;48:461–465.

Zaakceptowano do edycji: 2016-04-12
Zaakceptowano do publikacji: 2016-04-28

Adres do korespondencji:

Katarzyna Siemionow
Samodzielna Pracownia Analizy Leków
Euroregionalne Centrum Farmacji
Uniwersytet Medyczny w Białymstoku
ul. Mickiewicza 2D, 15-222 Białystok
tel.: 85 748 57 35; fax: 85 748 57 65
e-mail: katarzyna.siemionow@gmail.com